

Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Üzerine Bir Araştırma

An investigation on international student mobility in Turkey

Önder Kethüda

Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Düzce

Özet

Uluslararası öğrenci hareketliliğinin öğrenci gönderen ve ağırlayan ev sahibi ülkelerin eğitim sistemine, ekonomisine, uluslararası bilimsel proje ortaklıklarına ve üniversitelerinin kalitesine pozitif katkıları vardır. Uluslararası öğrenci hareketliliği, özellikle öğrenci ağırlayan ev sahibi ülkenin ekonomisine doğrudan önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, uluslararası öğrenci hareketliliğinden daha fazla pay almak isteyen ülkeler arasında kıyasıya rekabet yaşanmaktadır. Türkiye de yükseköğretim sektöründeki potansiyelini değerlendirerek pazar payını artırmak çabasıdadır. Bu kapsamda, bu çalışmanın amacı, uluslararası öğrenci hareketliliğinde Türkiye'nin mevcut durumunu kapsamlı bir şekilde ortaya koymak ve ilgililere bu kapsamda önerilerde bulunmaktır. Araştırmada, 2000–2012 yıllarında Türkiye'deki ve dünyadaki öğrenci hareketliliğindeki eğilim ve 2013 yılında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayıları incelenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin yükseköğretim sektöründeki uluslararası öğrenci hareketliliğinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bunun yanında, Türkiye'ye en çok uluslararası öğrenci Azerbaycan, Türkmenistan ve KKTC'den gelmektedir.

Anahtar sözcükler: Dünya, Türkiye, uluslararası öğrenci hareketliliği, yükseköğretim.

Abstract

International student's mobility has positive effect on higher education system, economy, partnership of international scientific project and quality of the universities. International student's mobility, particularly, has significant direct effect on the economy of the host country. Therefore, competition among the host countries which effort to get bigger share in this market is intense. Turkey is one of those countries which effort to increase the number of international students it host. In this framework, the aim of this study is to identify the present position of the Turkey in the international higher education market and to make suggestions for the future. In this study, firstly, trends international student's mobility in 2000–2012 and secondly, international students who came to Turkey for higher education in 2013 were evaluated. Results of this study indicate that Turkey has a critical position among both home and host countries in the higher education sector. Another important finding is that Azerbaijan, Turkmenistan and Cyprus are the countries which send most international students come to Turkey.

Keywords: Higher education, international student's mobility, Turkey, world.

Uluslararası öğrenci hareketliliğine katılan öğrenci sayısı her geçen yıl hızlıca artmaktadır. Bu hızlı artışta, uluslararası öğrenci hareketliliğinin öğrenci ağırlayan ve öğrenci gönderen ülkelere olan faydalarının yanı sıra öğrenciye olan faydalarının da etkisi vardır. Bu etkileri dolayısıyla, ülkeler daha fazla uluslararası öğrenci ağırlamak için birbirleriyle kıyasıya rekabet halindedir (Zheng, 2014). Gelişmiş olan ülkeler, uluslararası öğrenci hareketliliğini ihracat kalemlerinden birisi olarak değerlendirmektedir (Baker, Creedy ve Johnson, 1996; Martens ve Starke, 2006). Ayrıca, Asya-Pasifik bölgesindeki bazı

ülkeler ise, uluslararası öğrenci hareketliliğinden daha fazla pay alabilmek adına stratejiler geliştirmektedir (OECD, 2014).

Uluslararası öğrenci hareketliliğinin ev sahibi ülkeye sağladığı faydaların başında ekonomik, bilimsel ve kültürel faydalar gelmektedir (Townsend ve Poh, 2008). Uluslararası öğrenci hareketliliği, öğrenim ücretleri ve yaşam giderleriyle ülke ekonomisine katkı sağlayan bir ihracat kalemi olarak değerlendirilmektedir. Öğrencinin ev sahibi ülkedeki konaklama, yiyecek-İçecek, eğlence vb. yaşam giderlerinin tamamı ev sahibi ülke ekonomisine sıcak para girişi anlamına gelmektedir. Bunun ya-

İletişim / Correspondence:

Arş. Gör. Önder Kethüda
Düzce Üniversitesi Akçakoca
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik
Yüksekokulu, Düzce
e-mail: dr.onder.kethuda@gmail.com

Yükseköğretim Dergisi 2015;5(3):147–161. © 2015 Deomed

Geliş tarihi / Received: Şubat / February 5, 2015; Kabul tarihi / Accepted: Ocak / January 2, 2016

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.15.015 • Karekod / QR code:

ında, uluslararası öğrenci hareketliliği katılan öğrenciler, ev sahibi ülkede gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerde görev alarak bilimin ilerlemesine katkı sağlamaktadır (Kehm, 2005). Bu faaliyete katılan öğrencilerin genellikle, başarılı öğrenciler olduğu da düşünüldüğünde, ev sahibi ülkede bilimin gelişmesine sağlayacakları katkılar daha da net ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, üniversitede gerçekleştirilen projeler ile üniversite büyük finansal kaynaklara ulaşabilmektedir. Bu projelerde hocaların yanında lisansüstü öğrenciler de araştırmacı olarak önemli görevler almaktadır. Bu araştırmaların sonucunda, ortaya çıkan yayınlar ve patentler üniversitenin sıralamasını yükseltmektedir. Bu doğrultuda, uluslararası öğrenci ağırlamanın üniversitenin eğitim ve araştırma kalitesini geliştirdiği söylenebilir (Czinkota, 2005).

Uluslararası öğrenci hareketliliği kapsamında öğrenci gönderen ülkeler, belirli bir alandaki bilgi birikimini, ev sahibi ülkeden transfer edilebilmektedir (Baruch, Budhwar ve Khatri, 2007; Sison ve Brennan, 2012). Örneğin; gelişmekte olan ülkelere birisi olan Türkiye, YLYS bursuyla yurt dışına lisansüstü eğitim için giden öğrencilere, bölümlere göre belirli ülkelere gidebilme sınırlaması getirmiş ve böylelikle o ülkelere bilgi transferi amaçlamıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yanında, başta Almanya olmak üzere, gelişmiş ülkeler de uluslararası öğrenci hareketliliğinin faydaları dolayısıyla yurt dışına çok sayıda öğrenci göndermektedir.

Uluslararası öğrenci hareketliliği, gönderen ve ev sahibi ülkeler arasında uzun vadede ticari iş birliklerinin ve ilişkilerin gelişmesine olanak sağlamaktadır (Goodman, Jones ve Macias, 2007; Harzing, 2004; Marcottea, Desrochesb ve Poupart, 2007). Uluslararası öğrenci hareketliliği kapsamında hem gönderen ülke öğrencileri hem ev sahibi ülkelerin öğrencileri farklı ülkelerin vatandaşı olan öğrencilerle ikili ilişkiler geliştirmekte ve bağlantılar oluşmaktadır. Bu bağlantılar uzun vadede ticari hareketliliğe dönüşebilmektedir. Özellikle, ev sahibi ülke farklı iş ve ticaret kültürlerini çok iyi öğrenerek diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirebilmekte ve çok sayıda işbirliği içine girebilmektedir (Naidoo, 2006). Ayrıca, yurt dışına giden öğrenciler kendi ülkelerine geri dönmeme eğilimde de olabilmekte (Bratsberg, 1995) ve ev sahibi ülkede geliştirdikleri iş planlarıyla kendi ülkeleriyle ticaret yapabilmektedirler (Soo ve Elliott, 2010).

Yükseköğretimdeki uluslararası öğrenci hareketliliğinin, yukarıda özetlendiği gibi gerek öğrenci gönderen ülkeler açısından gerekse öğrenci ağırlayan ev sahibi ülkeler açısından başta ekonomik, bilimsel, kültürel olmak üzere önemli faydaları vardır. Bu faydaları dolayısıyla ülkeler hem yurt dışına öğrenci göndermekte hem daha çok uluslararası öğrenciyi ağırlayabilmek için birbirleriyle yarışmaktadır. Özellikle, uluslararası öğrenci ağırlamanın ev sahibi ülke ekonomisine doğrudan önemli bir katkı sağlaması, bu alanda yoğun rekabetin yaşanmasına

neden olmaktadır (Bourke, 2000). Türkiye de hem gönderdiği hem de ev sahipliği yaptığı uluslararası öğrenci sayısını artırarak bu pazardan daha fazla pay alabilme çabasıdadır. Bu bağlamda, Türkiye, gerek kendi üniversitelerini dünyaya tanıtmaya gerekse uluslararası öğrencileri Türkiye'ye çekme adına çeşitli teşvik paketleri geliştirmektedir.^[1]

Türkiye'nin yükseköğretimde uluslararası öğrenci hareketliliğine verdiği öneme karşın, Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliğindeki mevcut durumunu ortaya koyan kapsamlı bir çalışma mevcut değildir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından periyodik olarak hazırlanan *Education at Glance* (Eğitime Bakış) isimli raporun bir bölümü uluslararası yükseköğretim hareketliliğine ayrılmakta ve bu bölümde özetle yükseköğretim sektöründeki öğrenci hareketliliği üzerinde durulmaktadır.^[2] Fakat bu rapor Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliğine neredeyse hiç değinmemektedir. Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı, literatürde yer alan bu boşluğu doldurmaktır. Diğer bir ifadeyle, bu çalışmanın amacı, uluslararası öğrenci hareketliliğinde Türkiye'nin mevcut durumunu kapsamlı bir şekilde ortaya koymak ve ilgililere bu kapsamda önerilerde bulunmaktır. Bunun yanında, yükseköğretim sektörünün dünyadaki gidışı bilinmeden Türkiye'deki gidışının net olarak anlaşılacağı düşüncesiyle, dünyadaki uluslararası öğrenci hareketliliği bölgeler ve ülkeler bazında ayrı ayrı incelenmiştir. Sonrasında ise, Türkiye'ye öğrenci gönderen ülkeler, Türkiye'nin öğrenci gönderdiği ülkeler, yıllara göre gelen ve giden öğrenci sayılarındaki değişim, gelen öğrencilerin tercih ettiği iller ve üniversiteler, gelen öğrenciler açısından devlet ve vakıf üniversitelerin kıyaslanması başlıkları üzerinde durulmuş ve mevcut verilerden hareketle, ilgililere tavsiyede bulunulmuştur.

Yükseköğretimde Rekabet

Yükseköğretim hizmetinin sunulduğu temel birimler üniversitelerdir. Üniversite, bilgi üretme, öğretme ve yayma faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yükseköğretim kurumlarıdır (Günay, 2006). Dolayısıyla üniversitelerin iki temel işlevi “bilim üretmek” ve “bilgiyi yaymak” olarak kabul edilmektedir (Arslan, 2005). Üniversiteler, bilim üretmek ve bilgiyi yayma işlevlerini en iyi şekilde yerine getirmek için yeterli finansal kaynaklara, nitelikli akademisyenlere ve nitelikli öğrencilere ihtiyaç duymakta ve bunlara sahip olabilmek için rekabet etmek durumundadır (Beneke, 2010; Chapleo, 2005; Harrison-Walker, 2009; Ivy, 2001).

Üniversiteler, yukarıda belirtilen üç noktada birbirleriyle rekabet etmesinin yanında, üniversitenin sunduğu öğretim hizmetinin bileşenleri olan öğrenciler ve akademisyenler, üniversitelerin hedef kitesinde öncelikli olarak yer almaktadır (Carvalho ve

[1] <http://www.studyinturkey.gov.tr/>

[2] <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>

Mota, 2010; Chapleo, 2005). Çünkü üniversiteler, öğrencileri ve akademisyenleriyle bilgi üretmesi, öğretmesi ve yayma faaliyetleri ile devlet desteğini, araştırma finansmanını, özel bağış ve hibeleri almaya hak kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, öğrenciler ve akademisyenler bilgi üretme ve yayma faaliyetlerinin iki ana aktörüdür. Bu iki aktör olmaması veya bu aktörlerin istenilen nitelikte olmaması durumunda ne bilgi üretme ne de bilgi yayma faaliyetleri kaliteli bir şekilde yapılabilir. Akademisyenlerin bilgi üretme ve yayma noktasında maaş karşılığı çalışan kişiler olduğu da düşünüldüğünde, üniversiteler arası yoğun rekabetin, arzulanan nitelik ve nicelikteki öğrencileri üniversiteye kazandırma noktasında yaşanmakta olduğu ortaya çıkmaktadır (Eagle ve Brennan, 2007).

Nitelikli öğrenci kitlesi, üniversitelerin yanında, üniversitenin bulunduğu ülke için de önemlidir. Giriş bölümünde, arzulanan nitelik ve nicelikteki öğrenci kitlesinin ev sahibi ülke açısından önemi ifade edilmiştir. Bu önemine binaen, ülkeler ağırladığı uluslararası öğrenci sayısını artırmaya yönelik politikalar geliştirmektedir (Bourke, 2000). Yükseköğretimde ülke olarak daha fazla uluslararası öğrenci ağırlamak, güçlü bir kalite güvence ve akreditasyon sistemini ve uluslararası geçerliliği gerektirmektedir. Bunun yanında, sunulan yükseköğretim hizmetinin öğrenci gönderen ülkelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmış olması da uluslararası öğrenci hareketliliğinde önemli faktörlerden birisidir (Mehtap-Smadi ve Hashemipour, 2010). Bu doğrultuda, devlet üst politikalar geliştirmekle ve üniversiteler ise bu politikalar paralelinde uygulamalar gerçekleştirmekle sorumludur. Çünkü yükseköğretim sektöründeki asıl rekabet, üniversiteler arasında yaşanmakla birlikte, ülkeler tarafından geliştirilen politikalar rekabette avantaj sağlamaktadır (Harrison-Walker, 2009). Ayrıca, ülke imajının üniversite imajını ve uluslararası öğrencilerin üniversite tercihlerini pozitif yönde etkilediği (Srikatanyoo ve Gnoth, 2002) gerçeğinden hareketle, devlet sadece yükseköğretimle ilgili üst politikalar geliştirerek değil, bunun yanında, kendi ülke imajını da iyileştirerek üniversitelerinin uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilirliliğini artırabilmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

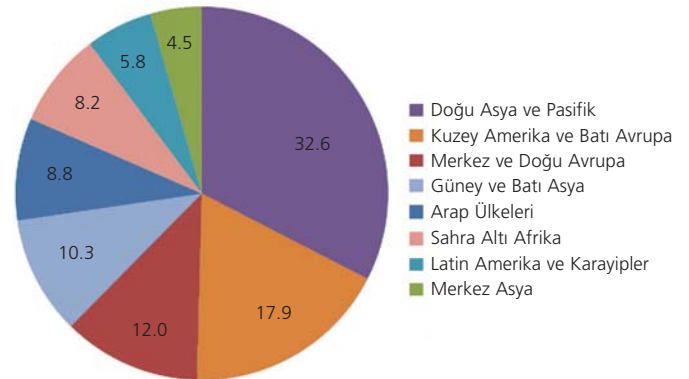
Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliğini özetlemek ve mevcut verilerden hareketle önerilerde bulunmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, betimsel araştırma desenine sahiptir. Araştırma kapsamında, 2000–2012 yıllarında dünyadaki ve Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliğine ilişkin veriler Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nden (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) alınmıştır. Bunun yanında, 2013 yılında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenciler ile ilgili veriler Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Öğretim Kurulu'ndan (YÖK) alınmıştır. Araştırmanın amacına ulaşmak için

tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Araştırmada, öncelikle, farklı bölgelerdeki ve ülkelerdeki öğrenci hareketliliği üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise, Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliği ülkeler ve yıllar bazında değerlendirilmiştir. Dahası, Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı öğrenciler iller ve üniversiteler bazında değerlendirilmiştir.

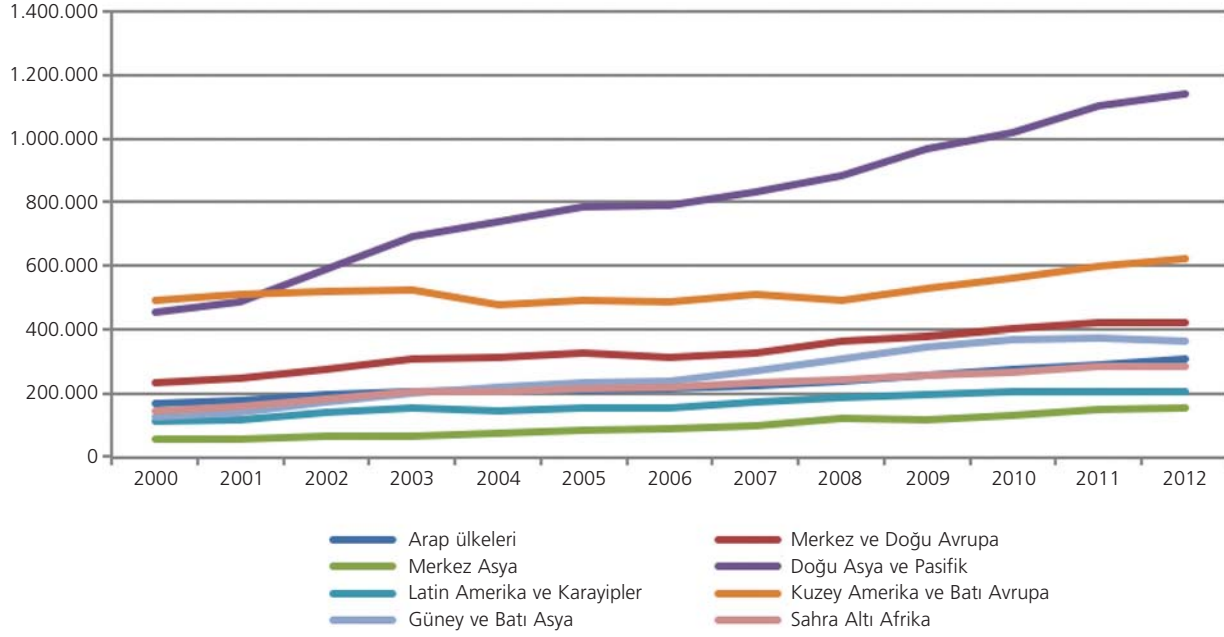
Dünyada Uluslararası Öğrenci Hareketliliği

Çalışmanın bu kısmında dünyadaki uluslararası öğrenci hareketliliği bölgeler ve ülkeler bazında ele alınmıştır. Dünya, önce yedi bölge olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgeler; Doğu Asya ve Pasifik, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa, Merkez ve Doğu Avrupa, Güney ve Batı Asya, Arap Ülkeleri, Sahra Altı Afrika ve Latin Amerika ve Karayipler'dir. Bu çalışmada, uluslararası öğrenci, eğitim amaçlı olarak kendi ülkesinin dışında başka bir ülkeye seyahat eden ve yükseköğretimini bu ülkede alan öğrenci anlamında kullanılmaktadır.

Dünya genelinde 2012 yılında 3.509.708 öğrenci başka bir ülkeye yükseköğretim hizmeti için gitmiştir. Aynı yıl, en çok uluslararası öğrenci hareketliliği, 1.143.084 uluslararası öğrenci ile Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde gerçekleşmiştir. Bu bölgeyi, 626.571 uluslararası öğrenci ile Kuzey Amerika ve Batı Avrupa takip etmektedir. Sonrasında ise, 420.218 uluslararası öğrenci ile Orta ve Doğu Avrupa bölgesi gelmekte ve bu bölgeyi, 361.110 uluslararası öğrenciyle Güney ve Batı Asya ülkeleri takip etmektedir. Ardından, 310.569 uluslararası öğrenci ile Arap Ülkeleri'nin oluşturduğu bölge yer almakta ve bunu da 288.198 uluslararası öğrenci ile Sahra Altı Afrika ülkeleri takip etmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin en düşük olduğu bölge ise, 156.613 uluslararası öğrenci ile Merkez Asya bölgesidir (UNESCO, 1999–2012) (■ Şekil 1). Türkiye, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yoğun olarak gerçekleştiği Orta ve Doğu Avrupa, Güney ve Batı Asya ve Arap ülkelerinden oluşan bölgenin merkezinde yer almaktadır.

■ Şekil 1. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin bölgelere göre yüzde dağılımı, 2012 (UNESCO, 1999–2012).

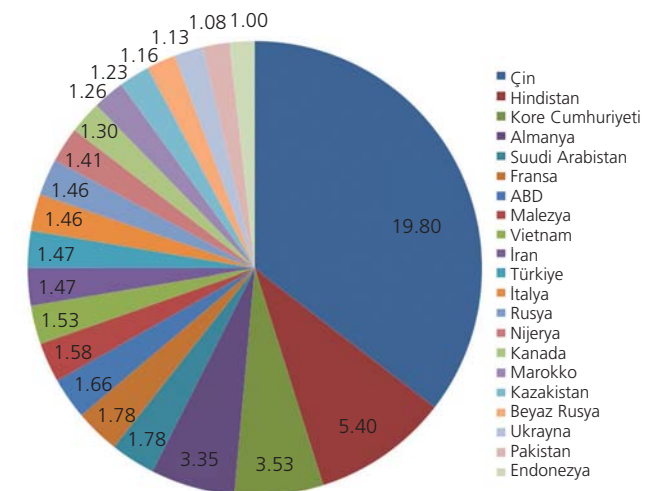
■ Şekil 2. Farklı bölgelerde uluslararası öğrenci hareketliliğindeki değişim (UNESCO, 1999–2012).

Bölgelere göre uluslararası öğrenci hareketliliğinin 2000–2012 yılları arasındaki değişim incelendiğinde uluslararası öğrenci hareketliliğine katılımdaki artışın en hızlı, yıllık ortalama 52.980 kişi ile Doğu Avrupa ve Pasifik bölgesinde ve ikinci olarak da yıllık ortalama 18.325 kişi ile Güney ve Batı Asya bölgesinde olduğu görülmektedir. Bunu, yıllık ortalama 14.314 kişi ile Orta ve Doğu Avrupa takip etmektedir. Arap Ülkelerinde ise, yıllık ortalama artış 10.891'dir. Bölgelere göre 2000–2012 yılları arasındaki değişim trendi ■ Şekil 2'de gösterilmiştir (UNESCO, 1999–2012).

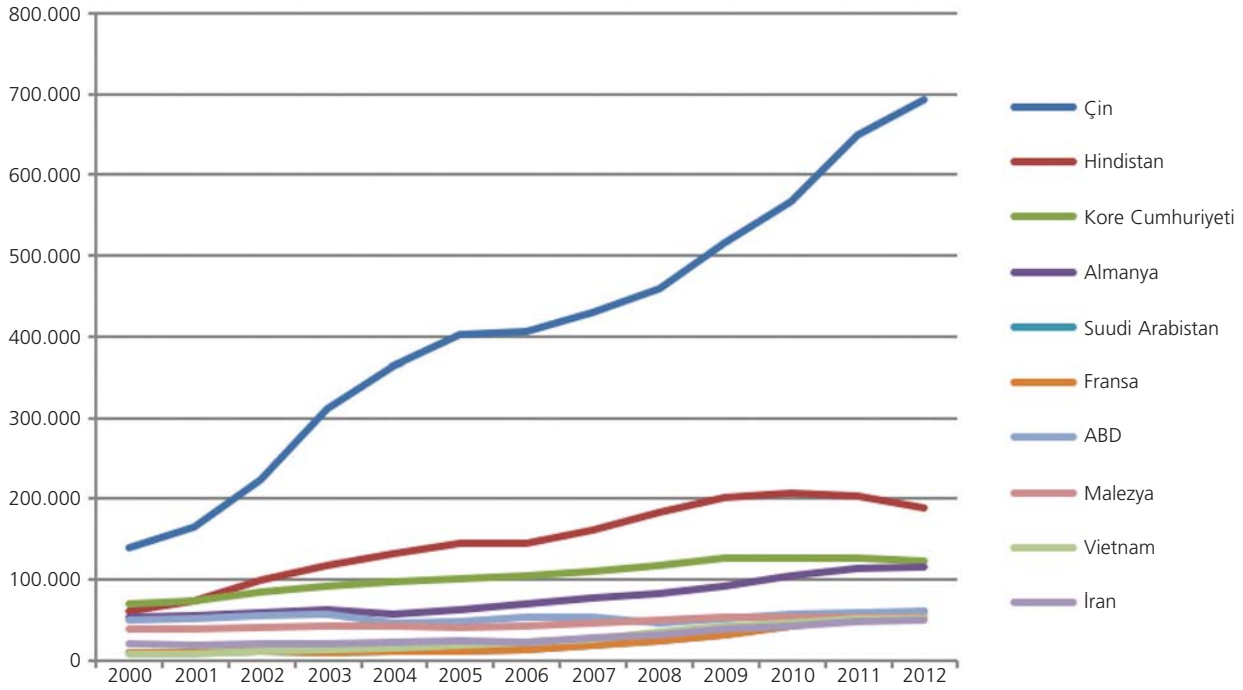
Uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok öğrenci gönderen ilk üç ülke Çin, Hindistan ve Kore Cumhuriyeti'dir. 2012 yılında Çin'den yükseköğretim için yurt dışına giden öğrenci sayısı 694.365'dir. Hindistan ise, 189.472 öğrenciyle ikinci sırada ve Kore Cumhuriyeti ise, 123.674 öğrenciyle üçüncü sıradadır. Dördüncü sırada, 117.576 öğrenci ile Almanya yer almaktadır. Almanya'yı, 62.535 öğrenci ile Sudi Arabistan takip etmektedir. Türkiye, en çok uluslararası öğrenci gönderen ülkeler arasında komşu ülke İran'dan sonra on birinci sıradadır. Yükseköğretim için; İran, 2012 yılında yurtdışına 51.549 öğrenci ve Türkiye ise, 51.487 öğrenci göndermiştir. ■ Şekil 3'te dünya yükseköğretim hareketliliğinin en az %1'ini gönderen ülkelere yer verilmiştir. Bu ülkeler, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaklaşık %56'sını oluşturmaktadır (UNESCO, 1999–2012).

Uluslararası öğrenci hareketliliği kapsamında en çok öğrenci gönderen ülke, 694.365 öğrenci ile Çin'dir. ■ Şekil 4'de de

gösterildiği gibi, Çin'in yurtdışına yükseköğretim amaçlı gönderdiği öğrenci sayısı her yıl hızlı bir şekilde artmaktadır. Çin, 2000 yılında 140.829 uluslararası öğrenciyi yükseköğretim amaçlı başka ülkelere göndermişken bu sayı, her yıl ortalama 42.529 artarak, 2012 yılında 694.365 olmuştur. Yükseköğretim için yurtdışına öğrenci gönderen ilk on ülke arasında, Çin öğrenci sayısını yıldan yıla en çok artıran ülkedir. ■ Şekil 4'de gö-

■ Şekil 3. En çok uluslararası öğrenci gönderen ülkelerin yüzde dağılımı, 2012 (UNESCO, 1999–2012).

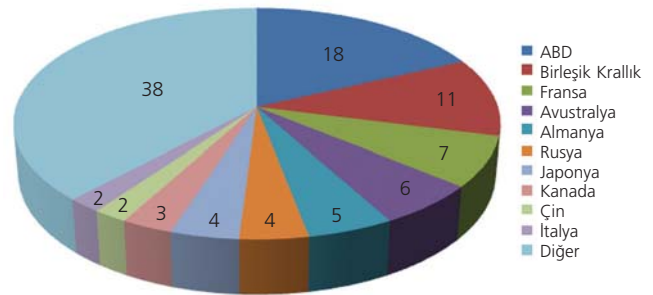

■ Şekil 4. Öğrenci gönderen ilk 10 ülkenin yıllara göre öğrenci sayılarındaki değişim (UNESCO, 1999–2012).

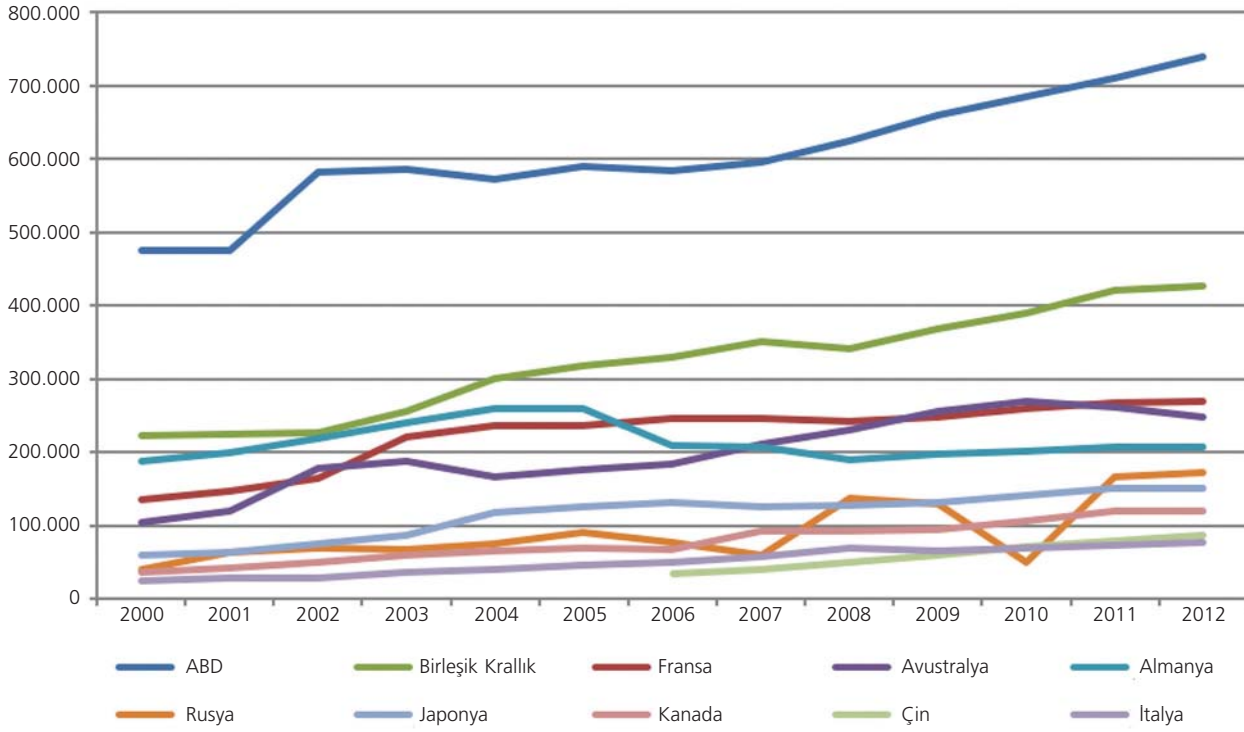
rüldüğü gibi, listede yer alan diğer ülkelerin gönderdikleri öğrenci sayıları, nispeten daha az artmaktadır. Örneğin; en çok uluslararası öğrenci gönderen ikinci ülke olan Hindistan 2000 yılından sonra yılda ortalama 9.761 kişi artarak 2000 yılında 62.576 olan öğrenci sayısını 2012 yılında 189.472'ye çıkarmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, 2010 yılında 209.018 olan öğrenci sayısının bu tarihten sonra düşüşe geçtiğidir. Listede üçüncü sırada olan Kore Cumhuriyeti'nde ortalama yıllık artış 4.047; dördüncü sırada olan Almanya'da 4.834 ve beşinci sırada olan Sudi Arabistan'da ise, 3.993'tür. Listede, gönderdiği öğrenci sayısının artış ortalaması en düşük olan ülke 916 öğrenciyle Fransa'dır ve bu ülkeyi 1.161 ile Malezya ve 1.268 ile ABD takip etmektedir. İran'ın ise, yurtdışına gönderdiği öğrenci sayısı 2000–2012 yılları arasında yılda ortalama 2.297 artmıştır. Listede on birinci sırada yer alan ve ■ Şekil 4'de gösterilmeyen Türkiye'nin ise, 2000 yılında yurtdışına gönderdiği öğrenci sayısı 49.641 iken, bu sayı, yılda ortalama 142 kişi artarak 2012 yılında 51.487'ye ulaşmıştır (UNESCO, 1999–2012).

Yükseköğretim sektöründe uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok öğrenci ağırlayan ülke, 740.482 öğrenci ile Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu rakam, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaklaşık %18'ine denk gelmektedir (■ Şekil 5). İkinci sırada yer alan Birleşik Krallık ise, 427.686 öğrenciye ev sahipliği yapmakta ve bu rakam uluslararası öğren-

ci hareketliliğinin %11'ine denk gelmektedir. Fransa, 271.399 uluslararası öğrenciyle bu listede üçüncü ve Avustralya 249.588 öğrenci ile bu listede dördüncü sıradadır. En çok uluslararası öğrenci ağırlayan ülkeler listesinde beşinci sırada 206.986 uluslararası öğrenciyi ağırlayan Almanya yer almaktadır. Listede altıncı sırada, 173.627 öğrenciyi ağırlayan Rusya; yedinci sırada 150.617 öğrenciyi ağırlayan Japonya; sekizinci sırada 120.525 öğrenciyi ağırlayan Kanada; dokuzuncu sırada 88.979 öğrenciyi ağırlayan Çin ve onuncu sırada 77.732 öğrenciyi ağırlayan İtalya bulunmaktadır (UNESCO, 1999–2012).

■ Şekil 5. Uluslararası öğrenci ağırlayan ilk 10 ülkenin pazar payı oranlarının yüzde dağılımı, 2012 (UNESCO, 1999–2012).

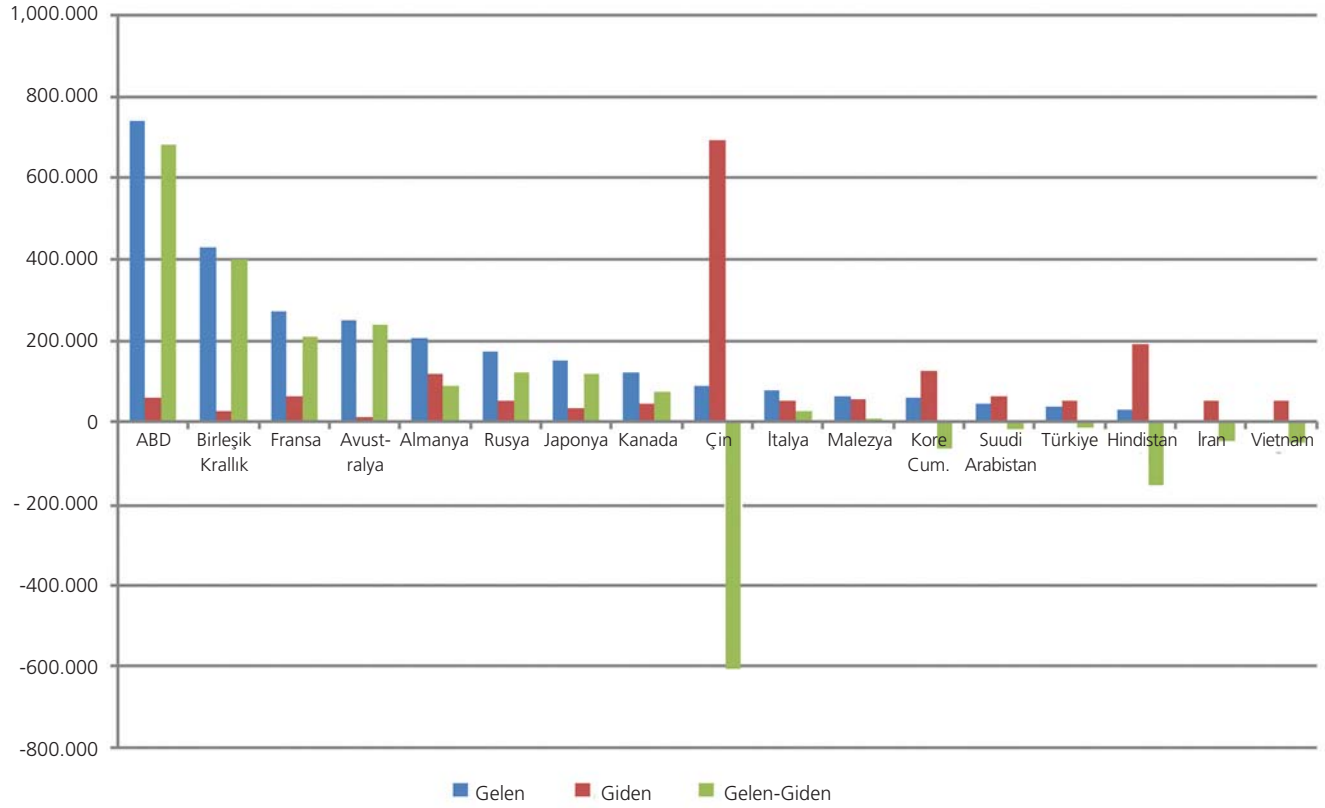

■ Şekil 6. Uluslararası öğrenci ağırlayan ilk 10 ülkenin yıllara göre öğrenci sayılarındaki değişim (UNESCO, 1999–2012).

Uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok öğrenciyi ev sahipliği yapan ülkelerin 2000–2012 yılları arasında ağırladıkları öğrenci sayısındaki değişim ■ Şekil 6’da gösterilmiştir. En çok uluslararası öğrenci ağırlayan ülke olan Amerika Birleşik Devletleri’nin belirtilen tarihler arasında ağırladığı öğrenci sayısı her yıl ortalama 20.409 kişi artmıştır. Belirtilen listede ikinci sırada yer alan Birleşik Krallık’ın ise, ağırladığı öğrenci sayısında her yıl ortalama 15.750 öğrencilik artış olmuştur. Avustralya, en çok öğrenci ağırlayanlar listesinde dördüncü sırada olmakla birlikte, ağırladığı öğrenci sayısı yılda ortalama 11.063 artmıştır. Burada önemli bir nokta, Avustralya’nın 2010 yılı sonrası, ağırladığı öğrenci sayısındaki azalma eğiliminde olmasıdır. Fransa’nın ve Rusya’nın ağırladıkları uluslararası öğrenci sayısı yılda ortalama yaklaşık 10.000 artmaktadır. Burada gözden kaçırılması gereken bir husus şudur; Fransa’ya giden uluslararası öğrenci sayısı yıldan yıla istikrarlı bir artış gösterirken, Rusya’ya giden uluslararası öğrenci sayısında bir istikrarsızlık söz konusudur. Örneğin; 2005 yılında Rusya’ya 90.450 uluslararası öğrenci gitmişken, bu sayı iki yıl sonra 60.288’e düşmüştür ve bir yıl sonra, yani 2008 yılında tekrar 136.690’a çıkmıştır. Rusya’nın ağırladığı öğrenci sayısı 2010 yılında ise, 50.148’e düşmüş ve 2011 yılında 165.910’a yükselmiştir. En çok uluslararası öğrenci ağırlayan ülkeler arasında beşinci sırada yer alan Almanya,

2005 yılına kadar öğrenci sayısında hızlı artış söz konusu iken, bu tarihten sonra, öğrenci sayısı ciddi azalmalar yaşamıştır. 2004 yılında 260.314 olan uluslararası öğrenci sayısı 2005 yılında 259.797’ye ve 2006 yılında ise, 207.994’e düşmüştür. Bu tarihten sonra da önemli bir artış veya azalış göstermemiştir. Çin’e 2006 yılında 36.386 uluslararası öğrenci gitmiş ve bu tarihten sonra Çin’in ağırladığı öğrenci sayısı yılda ortalama 12.711 artarak 2012 yılında 88.979’a ulaşmıştır. Kanada’nın ve Japonya’nın uluslararası öğrenci sayısı yıllık ortalama yaklaşık olarak 6.000 kişi artmaktayken İtalya’nın yıllık ortalama 4.062 kişi artmıştır.

En çok uluslararası öğrenci ağırlayan ve en çok uluslararası öğrenci gönderen ülkelerin yükseköğretim sektöründe hizmet ihracat-ithalat durumları ■ Şekil 7’de gösterilmiştir. 2012 yılı verileri temel alınarak yapılan karşılaştırma yapılmıştır. Yükseköğretim sektöründe en çok uluslararası öğrenci ağırlayan Amerika Birleşik Devletleri, az sayıda öğrenci yurtdışına göndermesi dolayısıyla, bu kıyaslamada birinci sırayı almaktadır. Bu ülkeyi, Birleşik Krallık, Avustralya ve Fransa takip etmektedir. Bunun yanında, öğrenci açığı en fazla olan ülke (gönderdiği öğrenci sayısı ağırladığı öğrenci sayısından en fazla olan ülke) ise Çin’dir. Çin’i, Hindistan, Kore, Vietnam ve İran takip etmektedir (UNESCO, 1999–2012).

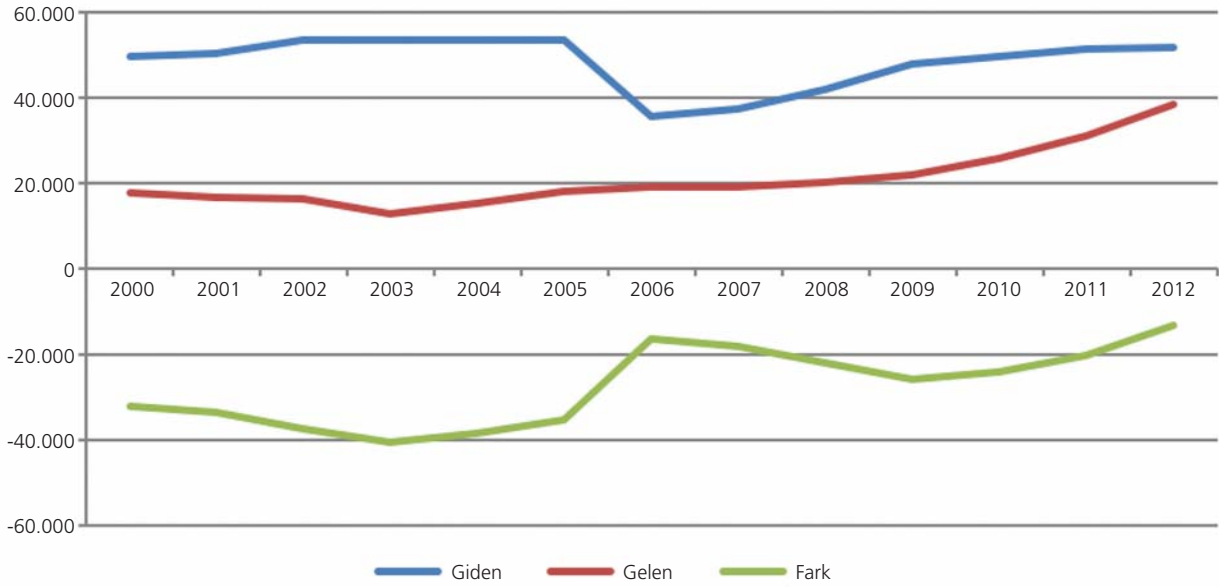
■ Şekil 7. En çok öğrenci gönderen ve öğrenci ağırlayan ülke değerlendirmesi, 2012 (UNESCO, 1999–2012).

Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği

Türkiye, yükseköğretim sektöründe gerçekleşen uluslararası öğrenci hareketliliğinde 2012 yılı verilerine göre en çok öğrenci gönderen ülkeler arasında 51.487 öğrenciyle on birinci sıradadır. Bunun yanında, Türkiye, 2012 yılında 38.590 öğrenciye ev sahipliği yaparak en çok uluslararası öğrenci ağırlayan ülkeler listesinde yirmi dördüncü olmuştur. Türkiye, 2000 yılında yurtdışına yükseköğretim amaçlı 49.641 öğrenci göndermişken, bu sayı 2012 yılında 51.487 olmuştur. Yurtdışına giden öğrenci sayısı 12 yılda 1.856 kişi artmıştır. 2000–2012 yılları arasında yurtdışına giden öğrenci sayısı yıllık ortalama 142 kişi artmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, 2005 yılında giden öğrenci sayısı 53.402 iken, bu sayının 2006 yılında 35.404'e düşmesi ve sonrasında yılda ortalama 2.300 artış göstererek 2012 yılında 51.487'ye ulaşmasıdır (UNESCO, 1999–2012). 2006 yılında yurtdışına giden öğrenci sayısındaki ani düşüşte, Türkiye'nin her iline üniversite açılmasıyla yükseköğretim kurumlarının öğrenci kapasitesinin artmasının ve devlet bütçesinden eğitime ayrılan payın artmasıyla eski üniversitelerin kalitesinin artmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Yurtdışından yükseköğretim hizmeti almak için Türkiye'ye gelen öğrencilerin sayısı 2000 yılında 17.654 iken, bu rakam yıl-

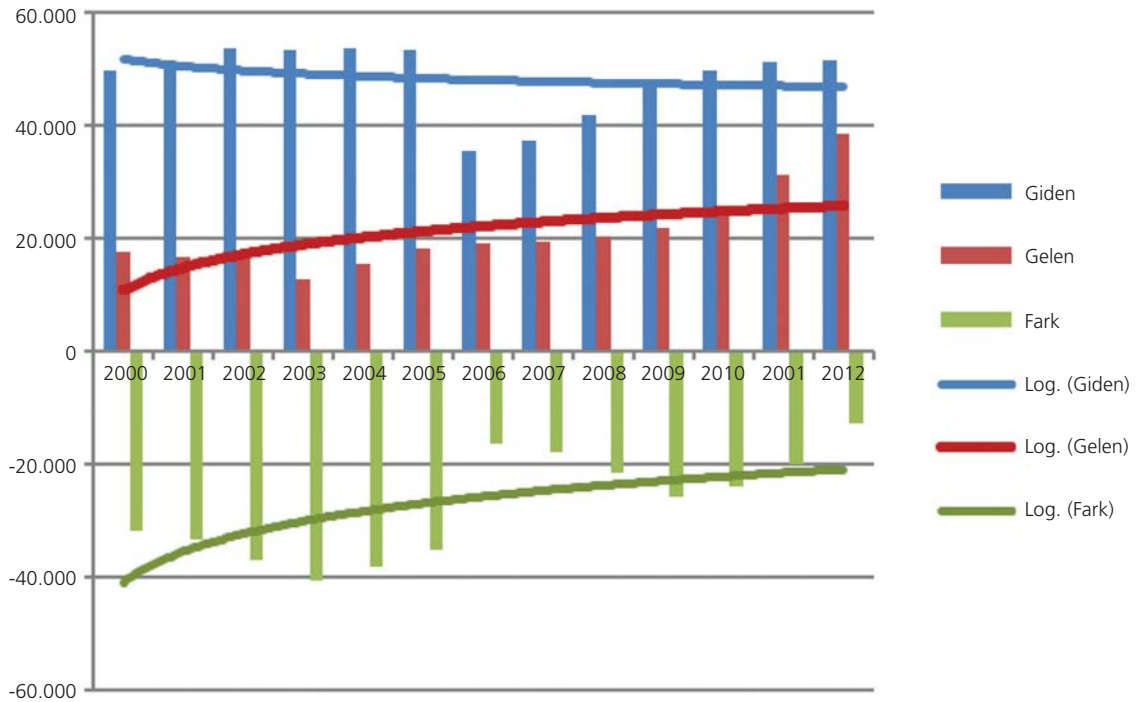
da ortalama 1.610 kişi artarak 2012 yılında 38.590 olmuştur. Bu sayı, 2013 yılında 43.251'e ulaşmıştır. 2013 yılında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısı 2000 yılına göre %145 artış göstermiştir. Bununla birlikte, 2000–2008 yılları arasında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. Bunun yanında, Şekil 8'de de görüldüğü gibi, 2009 yılı sonrası Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısında artış ivme kazanmıştır. 2009–2012 yılları arasında, Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı 21.898'den 38.590'a çıkmıştır. 2009–2013 yılları arasında gelen uluslararası öğrenci sayısı yılda ortalama 4.270 kişi ve toplamda 21.353 kişi artmıştır (UNESCO, 1999–2012; YÖK, 2013). Bu hızlı artışta, Türkiye'nin yükseköğretimle ilgili aldığı kararlar kadar çevre ülkelerde yaşanan olayların da etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin 2006 yılı sonrası düzenli olarak üniversite sayısını ve kapasitelerini artırması ve üniversitelerin kendilerinin yurtdışında tanıtmasına yönelik devlet desteği sağlaması bu artışta etkili olmuştur. Bunun yanında, Türkiye ile yakın coğrafyada yer alan Arap ülkelerinin bir kısmında oluşan siyasi belirsizliğin, bu ülkelere yükseköğretim için Türkiye'yi tercih eden öğrenci sayısını artırdığı düşünülmektedir.

■ Şekil 8. Yıllara göre Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden uluslararası öğrenci sayıları (UNESCO, 1999–2012).

Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden uluslararası öğrenci sayıları arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Türkiye, 2012 yılında ağırladığı uluslararası öğrenci sayısından 12.897 fazla öğrenciyi yurtdışına göndermiştir. Bununla bir-

likte, ■ Şekil 8 ve 9'da görüldüğü gibi, 2000–2012 yılları arasında Türkiye'deki giden-gelen öğrenci farkı azalmaktadır (UNESCO, 1999–2012). Bu farkın azalmasında, özellikle 2006 yılında giden öğrenci sayısındaki sert düşüşün ve 2009

■ Şekil 9. Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden uluslararası öğrenci sayıları (logaritmik).

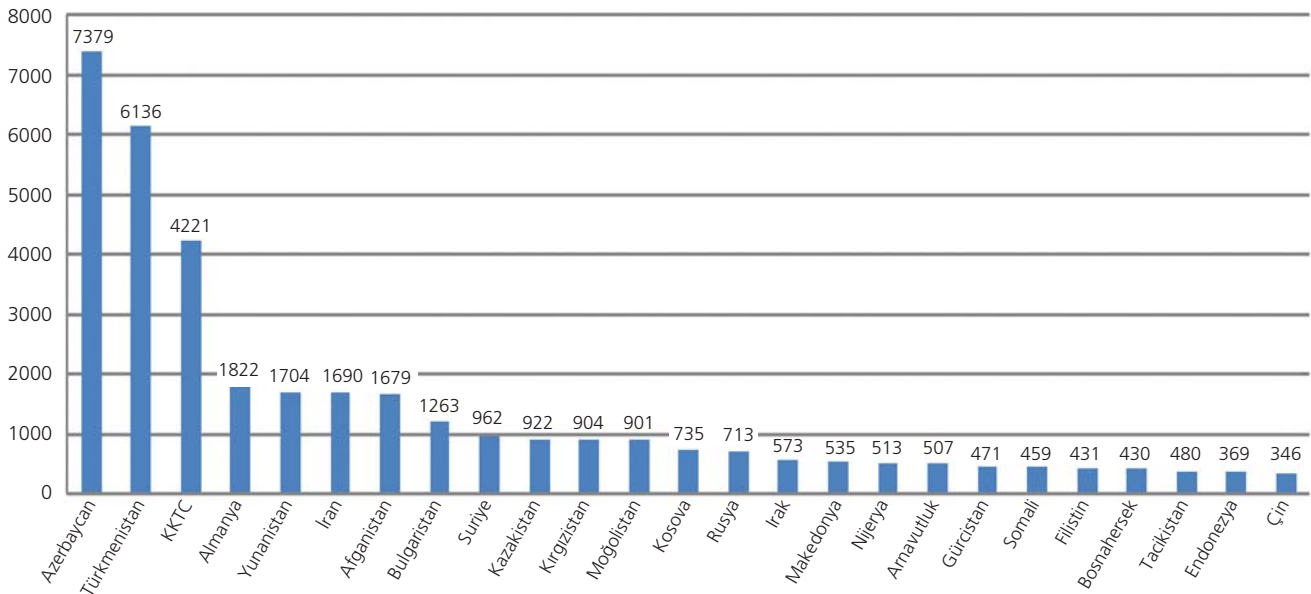

yılı ve sonrasında gelen öğrenci sayısındaki hızlı artış etkili olmuştur. Sonuç olarak, bu veriler, Türkiye'nin yükseköğretim sektöründe ithalatçı ülke olduğunu göstermektedir.

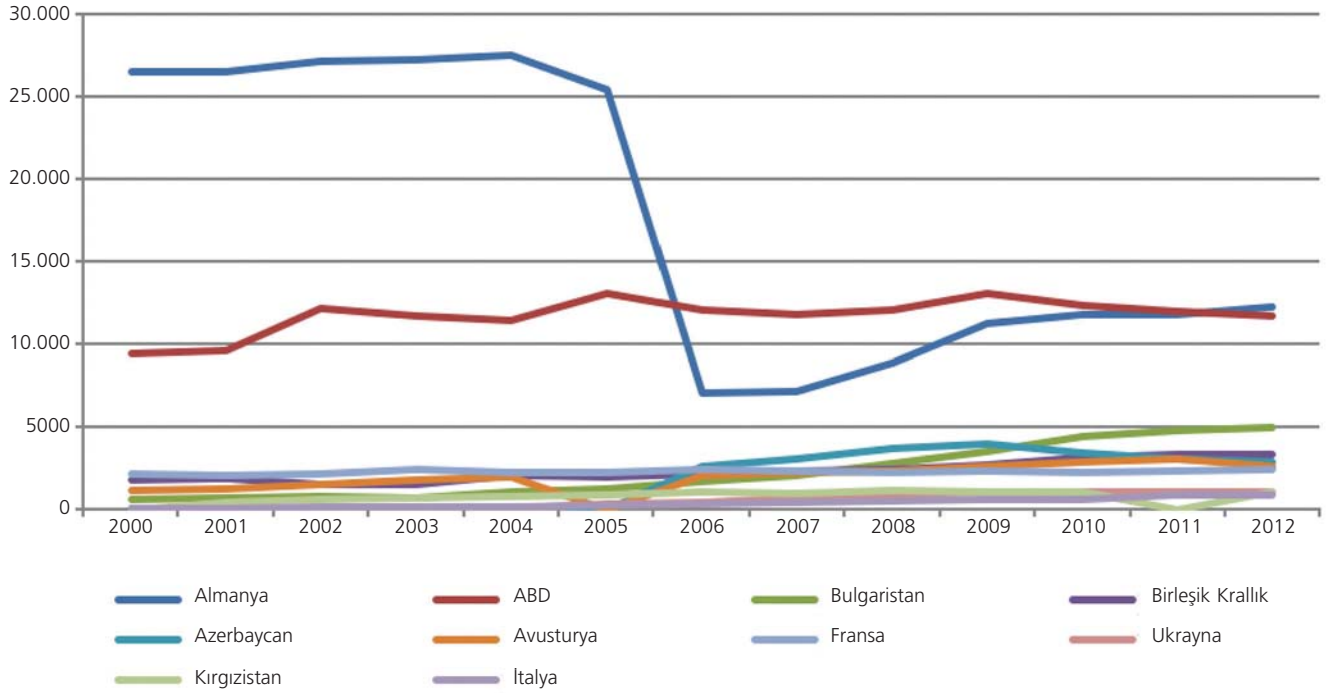
YÖK verilerine göre 2013 yılında Türkiye'ye toplam 43.251 uluslararası öğrenci gelmiştir. Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenciler komşu ülkelerden, Türki Cumhuriyetlerden ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelmektedir. Türkiye'ye 2013 yılında gelen uluslararası öğrencilerin %41'i Azerbaycan, Türkmenistan ve KKTC'den gelmiştir. Türki Cumhuriyetler olan Azerbaycan, Türkmenistan, KKTC, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'dan yükseköğretim amaçlı Türkiye'ye gelen öğrencilerin toplam sayısı 20.217'dir ve bu sayı Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısının %47'sine denk gelmektedir. Türkiye'nin komşuları olan İran, Yunanistan, Bulgaristan, Suriye ve Gürcistan'dan gelen uluslararası öğrenci sayısı 6.663'tür. Bu sayı Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin %15'ini oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra, Almanya, Afganistan, Moğolistan, Kosova, Rusya, Makedonya, Nijerya, Somali, Filistin, Bosna Hersek ve Arnavutluk Türkiye'ye öğrenci gönderen diğer önemli merkezlerdir. Almanya'dan gelen öğrenci sayısının yüksek olmasında Almanya'da yaşayan Türklerin sayısının yüksek olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Yunanistan'dan gelen öğrenci sayısının yüksek olmasında ise, Yunanistan'a olan coğrafi yakınlıkla birlikte, bu ülkede yaşan Türk nüfusunun da etkili olduğu düşünülmektedir. ■ Şekil 10'da 2013 yılında Türkiye'ye gelen öğrencilerin uyrukları (ilk 25 ülke) gösterilmiştir.

Türkiye'den giden öğrencilerin yaklaşık %53'ü Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık ülkelerine gitmektedir. Türki cumhuriyetlerden olan Azerbaycan ve Kırgızistan'a giden uluslararası öğrenci sayısı 3.911'dir. Bulgaristan'a, Avusturya'ya, Fransa'ya ve Ukrayna'ya giden uluslararası öğrenci sayıları toplamı 11.210'dur. Türkiye'den Almanya'ya giden öğrenci sayısında 2006 yılında keskin bir düşüş yaşanmıştır. Bu durumda, 2006 yılında Türkiye'de açılan yeni üniversitelerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Türkiye'den Amerika'ya ve İngiltere'ye giden öğrenci sayısında ise, yıllara göre önemli bir değişiklik olmamıştır. Bunun yanında, Bulgaristan'a giden öğrenci sayısında az ama düzenli bir artış görülmektedir (■ Şekil 11).

Yükseköğretim amaçlı Türkiye'ye gelen öğrencilerin sayısı 2013 yılında 2000 yılına göre yaklaşık %145 artmıştır. Bununla birlikte, 2000–2008 yılları arasında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısında çok önemli bir değişiklik olmamıştır. 2009 yılı ve sonrasında ise, Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayısında hızlı bir artış olmuştur (UNESCO, 1999–2012; YÖK, 2013). Bu hızlı artışta, Türkiye'nin yükseköğretimle ilgili aldığı kararlar kadar çevre ülkelerde yaşanan olayların da etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin 2006 yılı sonrası düzenli olarak üniversitenin sayısının ve kapasitelerinin artırılması ve üniversitelerin kendilerinin yurtdışında tanıtmasına yönelik devlet desteği sağlaması bu artışta etkili olmuştur. Bunun yanında, Türkiye ile yakın coğrafyada yer alan Arap ülkelerinin bir kısmında oluşan siyasi belirsizliğin, bu ülkelerden yükseköğretim için Türkiye'yi tercih eden öğrenci sayısını artırdığı düşünülmektedir.

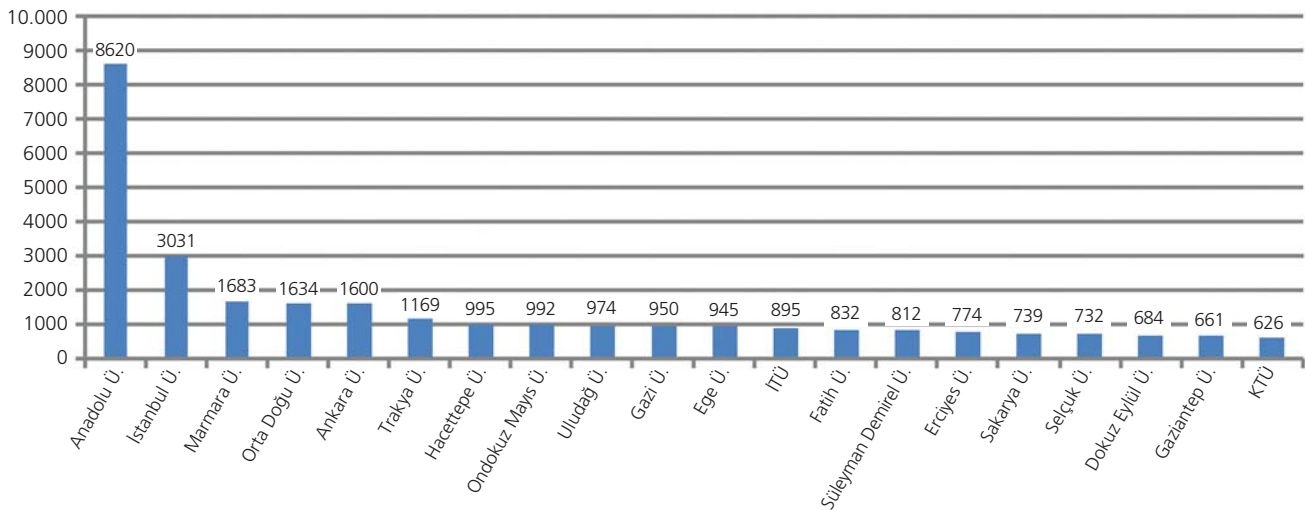
■ Şekil 10. Ülkelere göre Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci sayıları (YÖK, 2013).

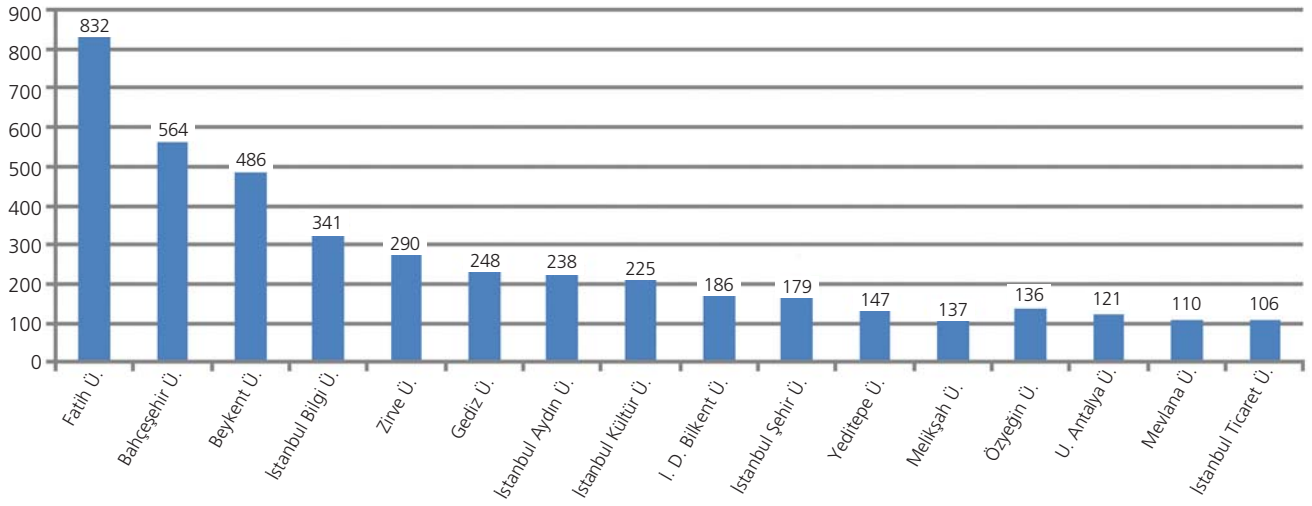
■ Şekil 11. Giden öğrencilerin ülkelere ve yıllara göre değişimi (UNESCO, 1999–2012).

Türkiye'ye yükseköğretim için gelen uluslararası öğrencilerin %13'ü vakıf üniversitelerinde ve %87'si ise devlet üniversitelerinde öğrenim görmektedir. Üniversiteler, yabancı uyruklu öğrenci sayısı açısından sıralandığında ilk yirmi üniversite içerisinde sadece bir vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Diğer on dokuzu ise, devlet üniversitesidir. Devlet üniversitelerinin vakıf

üniversitelerine göre daha çok tercih edilmesinde; devletlerarası ikili anlaşmalar, üniversitenin sunduğu hizmetin kalitesi, üniversitenin bilinirliği ve vakıf üniversitelerinin öğrenim ücretlerinin devlet üniversitelerine kıyasla fazla olması faktörlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. ■ Şekil 12'de en çok uluslararası öğrenci bulunan üniversiteler ve öğrenci sayıları gösterilmekte-

■ Şekil 12. Gelen uluslararası öğrencilerin bulunduğu ilk 20 üniversite (YÖK, 2013).

■ Şekil 13. Gelen uluslararası öğrenci sayılarına göre ilk 16 vakıf üniversitesi (YÖK, 2013).

dir. Türkiye'de en çok uluslararası öğrenci Anadolu Üniversitesi'nde bulunmaktadır. Sonrasında ise, sırasıyla İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi gelmektedir. Vakıf üniversiteleri arasında ise, en çok uluslararası öğrenci ağırlayan üniversite Fatih Üniversitesi'dir. Fatih Üniversitesi'ne gelen uluslararası öğrenci sayısının çok olmasında yurtdışında bulunan Türk okullarının bu üniversitenin acentası gibi çalışarak yurtdışından öğrencileri Fatih Üniversitesi'ne yönlendirmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. ■ Şekil 13'de vakıf üniversitelerindeki uluslararası öğrenci sayıları gösterilmektedir (YÖK, 2013).

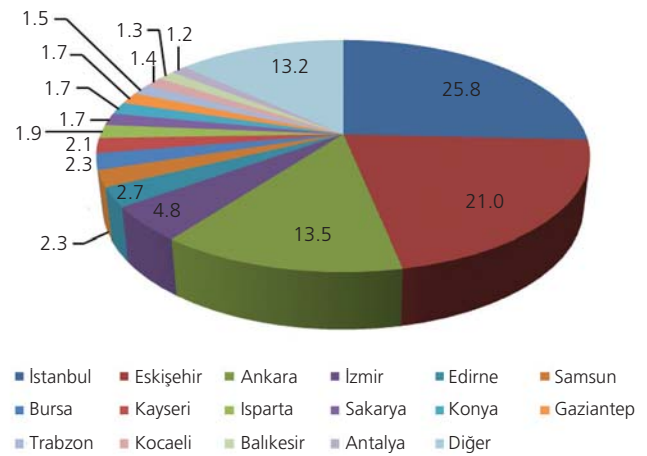
■ Şekil 14'de 500'den fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan iller sıralanmıştır. Buna göre, Türkiye'de en çok uluslararası öğrenciye sahip olan il, 11.127 öğrenciyle İstanbul'dur. İkinci sırada, 9.090 öğrenciyle Eskişehir bulunmaktadır. Eskişehir'i 5.825 öğrenciyle Ankara takip etmektedir. İzmir, 2.088 uluslararası öğrenciyle dördüncü sırada ve Edirne, 1.169 öğrenciyle beşinci sıradadır. ■ Şekil 14'de Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin illere göre yüzde dağılımı gösterilmektedir (YÖK, 2013).

Sonuç ve Öneriler

Küresel ekonomide uluslararası öğrenci hareketliliği önemli bir yere sahiptir. Başka bir ülkeye yükseköğretim hizmeti alma amaçlı giden öğrenciler uluslararası öğrenci olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanında, vatandaşları olunan ülkeden değişik nedenlerle farklı ülkelere göç etmiş kişiler de yükseköğretim hizmeti alabilmekte, fakat bu öğrenciler, yükseköğretim amaçlı başka bir ülkeye gitmedikleri için uluslararası öğrenci olarak isimlendirilmemektedir. 2012 yılında 3.5

milyon uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Bu sayıya, vatandaşları olunan ülkenin dışındaki ülkelerde öğrenim gören diğer öğrenciler de eklendiğinde, yükseköğretim alanında dünyadaki toplam yabancı uyruklu öğrenci sayısı yaklaşık 4.5 milyon olmaktadır (OECD, 2014).

Uluslararası öğrenci hareketliliğine katılan öğrenci sayısı her geçen yıl hızlı bir şekilde artmaktadır. 2000 yılından itibaren öğrenci sayısı her yıl ortalama %7 büyüyerek 2012 yılında 3.5 milyon olmuştur (UNESCO, 1999–2012). Yükseköğretim sektöründe uluslararası öğrenci hareketliliğinin bu kadar hızlı büyümesinde, bu hareketliliğin öğrenciye, öğrenci gönderen ülkeye ve öğrenci ağırlayan üniversiteye ve ülkeye olan faydaları etkili olmaktadır. Uluslararası öğrenci hareket-

■ Şekil 14. Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin illere göre yüzde dağılımı (YÖK, 2013).

liliği, mezuniyet sonrası daha iyi iş olanakları sağlaması dolayısıyla geri dönüşü olan önemli bir yatırım olarak değerlendirilmektedir. Bu hareketlilik, öğrenci gönderen ve ağırlayan ülkelere ise, başta ekonomik, ticari, bilimsel ve kültürel olmak üzere birçok önemli fayda sağlamaktadır. Bu faydalar dolayısıyla, ülkeler belirli miktarda öğrencisinin yurtdışında eğitim almasını teşvik etmekte ve aynı zamanda, daha fazla uluslararası öğrenciyi kendi üniversitelerine çekmek için kıyasıya rekabet etmektedir. Özellikle, uluslararası öğrenci hareketliliğinin ev sahibi ülkeye sağladığı doğrudan ve dolaylı finansal getiriler ve bilimsel faydalar, ülkelerin bu sektörden daha fazla pay alma isteklerini artırmaktadır.

Uluslararası öğrenci hareketliliği en çok Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik bölgelerinde gerçekleşmektedir. Uluslararası öğrencilerin %48'ine Avrupa; %21'ine ise, Kuzey Amerika ev sahipliği yapmaktadır. Kuzey Amerika'ya uluslararası öğrenciler önemli oranda Asya-Pasifik bölgesinden gelmektedir. Kuzey Amerika'daki uluslararası öğrencilerin yaklaşık %60'ını Asyalı öğrenciler oluşturmaktadır. Bu hareketliliğin temelinde, öğrencilerin gelişmiş ülkelerdeki prestijli üniversitelerden eğitim alma talebi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Asya Pasifik bölgesinden Kuzey Amerika'ya doğru olan öğrenci hareketliliğinin itici gücü, öğrenci talebidir. Aynı durum, Asya Pasifik bölgesinden Birleşik Krallık ve Avusturalya ülkelerine giden öğrenciler için de geçerlidir. Asyalı uluslararası öğrencilerin yaklaşık %70'i ABD, Birleşik Krallık ve Avusturalya ülkelerinde öğrenim görmektedir (OECD, 2014). Bu ülkeler, uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok öğrenci ağırlayan ve yıldan yıla ağırladığı öğrenci sayısı en çok artıran ülkelerdir. Gelişmiş ekonomi, pozitif ülke imajı ve İngilizcenin hem eğitim dili hem de anadil olarak kullanılıyor olması bu ülkelerin ortak özellikleridir. Bu bilgiden hareketle, talep temelli öğrenci hareketliliğinde dünya liderleriyle rekabet edebilmek için iyi bir yükseköğretim sisteminin yanında, gelişmiş ekonominin ve İngilizcenin eğitim dili olarak kullanılmasının etkili olduğu söylenebilir. Dahası, uluslararası öğrenci hareketliliğinde talep temelli büyüme hedefleyen ülkelere, özellikle hedef pazar olarak belirledikleri ülkelerde hem ülke imajını hem yükseköğretim sisteminin imajını geliştirecek çalışmalar yapması tavsiye edilmektedir.

Farklı bölgelerden en çok uluslararası öğrenci çeken bölge Kuzey Amerika olmasına rağmen, uluslararası öğrenci hareketliliğinin en yoğun yaşandığı bölge, Avrupa'dır. Avrupa'daki öğrenci hareketliliği, büyük oranda Avrupa'da bulunan ülkeler arası olmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa dışından da önemli oranda öğrenci Avrupa ülkelerine gelmektedir. Avrupa'nın kendi içerisindeki uluslararası öğrenci hareketliliğinin itici gücü talepten ziyade politikadır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında öğrenci hareketliliğini teşvik eden politikalar

bulunmaktadır. Bu politikalar sadece yükseköğretimde kalite güvence ve akreditasyon politikası ile ilgili değil, göç ve vize, kültürel, ekonomik ve ticaret politikalarıyla da ilgilidir. Bu doğrultuda uluslararası öğrenci sayısını artırmak isteyen ülkelere yükseköğretimde kalite güvence ve akreditasyon politikası yanında; göç ve vize, kültürel, ekonomik ve ticaret politikalarını da yükseköğretimde hareketliliği kolaylaştıracak şekilde geliştirmeleri tavsiye edilmektedir.

Uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok öğrenci gönderen ve yıldan yıla gönderdiği öğrenci sayısı en hızlı artan ülke Çin'dir. En çok öğrenci gönderen ikinci ülke Hindistan'dır; fakat Hindistan'ın yurtdışına gönderdiği öğrenci sayısındaki artış Çin'e nispeten çok azdır. Dahası, 2010 yılı sonrası Hindistan'ın yurtdışına gönderdiği öğrenci sayısı yıldan yıla azalmaya başlamıştır. Bu azalmada Hindistan'ın yükseköğretim kalitesini geliştirmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Hindistan'ın eğitiminin kalitesini artırmasında geliştirilen iç politikaların yanında, başta ABD ve Birleşik Krallık olmak üzere birçok ülkede bulunan üniversitelerin Hindistan'da kampüs açması etkili olmuştur. Hindistan eğitim kalitesini geliştirmekle kalmamış, başka ülkelere de kendi üniversitelerine bağlı kampüsler açmıştır. Bugün Hindistan'daki üniversitelere bağlı olarak Birleşik Arap Emirlikleri, Avusturalya, Singapur ve Güney Afrika ülkelerinde toplam 11 kampüs bulunmaktadır (C-BERT, 2016). Bu doğrultuda, başta Türkiye olmak üzere uluslararası öğrenci hareketliliğinden daha fazla pay almak isteyen geliştirmekte olan ülkelere, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yanında, akademik program ve kampüs hareketliliğini kolaylaştıracak politikalar geliştirmeleri önerilmektedir. Bu ülkeler, dünyanın önde gelen üniversitelerinin kendi ülkelerinde ve kendi ülkelerindeki üniversiteleri de hedef pazar olarak belirlenen başka ülkelere kampüs açmasını teşvik etmelidir. Dünyaca ünlü kaliteli üniversitelerin ülke içinde açtığı kampüsler, ülkenin yükseköğretim sisteminin bilinirliğinin artmasını ve daha fazla uluslararası öğrencinin ülkeyi tercih etmesini sağlayacaktır. Dahası, ülke içindeki üniversiteler kampüs açan bu üniversitelerin sistemi kendilerine uyarlayacak ve kaliteyi daha hızlı yakalayabileceklerdir.

Bulgular, yükseköğretim amaçlı Türkiye'den yurtdışına giden öğrencilerin çoğunluğunun Almanya, ABD ve Birleşik Krallık ülkelerine gitmekte olduğunu göstermektedir. Bu ülkelere giden öğrenciler genellikle nitelikli öğrencilerdir. Giden bu öğrenciler, mezuniyet sonrasında iyi eğitim almış yetenekli mezunlar olarak Türkiye'ye dönebilecekleri gibi, her iki ülkenin göçmen politikası ve iş olanaklarını değerlendirerek gittikleri ülkede kalma yolunu seçebilmektedirler. Böyle bir durum, Türkiye'nin bilim ve bilgi transfer etmek isterken, nitelikli insanlarını bu ülkelere kaptırması, diğer bir ifadeyle, beyin göçü gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Türkiye'ye

bu duruma karşı önlem olarak, yurtdışında iyi üniversitelerde eğitim almış öğrencileri Türkiye'ye çekmeye yönelik politika ve teşvik sistemi geliştirmesi tavsiye edilmektedir. Bu öğrencilere yönelik, mezuniyet sonrası cazip iş olanakları oluşturulmalıdır. Bu iş olanakları arasında Ar-Ge öncelikli olmalıdır. Bahsedilen öneriye benzer bir teşvik programı hâlihazırda TÜBİTAK tarafından uygulanmaktadır.^[3] Bu teşvik programı kapsamında, Ar-Ge amaçlı Türkiye'ye gelen araştırmacılara; aylık burs, yol paraları, sigorta giderleri ve araştırma destekleri verilmektedir. Bu program, çok önemli bir adım olmakla birlikte, bu burs, lisans ve/veya lisansüstü eğitimini tamamlayıp, yurtdışında Ar-Ge faaliyeti gerçekleştiren kişileri kapsamaktadır. Bununla birlikte, yurtdışında iş bulmuş ve hayatını kurmuş olan kişilerin tekrar Türkiye'ye dönmesi kolay bir karar değildir. Bu nedenle, teşvik kapsamının yurtdışında iyi üniversitelerden mezun olan kişileri de kapsayacak şekilde genişletilmesi beyin göçünü geri çevirme açısından daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'ye uluslararası öğrenci hareketliliğinin yoğun olarak gerçekleştiği Güneybatı Asya, Arap ülkeleri ve Orta ve Doğu Avrupa bölgelerinin merkezinde bulunmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin %21'inin, deniz veya kara sınırı olan komşu ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Örneğin; Japonya, Yunanistan, Kore, Estonya, Rusya ve Çek Cumhuriyeti ülkelere giden uluslararası öğrenciler büyük oranda komşu ülkelerin vatandaşı olan öğrencilerdir. Bu bilgilerden hareketle, Türkiye'nin jeopolitik konumu dolayısıyla avantajlı bir ülke olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, coğrafi yakınlık uluslararası öğrenci hareketliliğinde tek başına tercih sebebi değildir. Bunun yanında, ortak dil ve kültürel değerler uluslararası öğrencilerin tercihlerini etkileyen önemli unsurlardır. Örneğin Portekiz'in ve İspanya'nın Güney Amerika ülkeleri ile sınırı olmamasına rağmen, ortak dil ve kültürel bağlar dolayısıyla büyük oranda öğrenci kitlesi, bu ülkeleri tercih etmektedir. Alman öğrencilerin daha çok Hollanda ve Avusturya'yı, Belçikalı öğrencilerin Fransa ve Hollanda'yı, Yeni Zelandalı öğrencilerin ise Avustralya'yı daha çok tercih etmesi, ortak tarihi ve kültürel değerler ve coğrafi yakınlık ile ilişkilidir. Türkiye, Türki Cumhuriyetler ve Müslüman ülkelerle ortak tarihi ve kültürel değerlere sahiptir. Ayrıca, önemli bir Türk nüfusu başta Almanya olmak üzere Hollanda, Fransa, Belçika, Avusturya gibi kıta Avrupası ülkelerinde yaşamaktadır. Bunun yanında Yunanistan, Kosova, Makedonya, Arnavutluk ve Bosna Hersek gibi Balkan devletlerinde Osmanlı devletinden dolayı Türkiye'ye yakınlık duyan Müslümanlar yaşamaktadır. Bu ülkeler coğrafi olarak da Türkiye'ye yakındır. Dahası, hâlihazırda yükseköğretim amaçlı Türkiye'yi tercih eden uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğu bu ülkelere gelmektedir. Bu bilgilerden hareketle, Türkiye'nin yakın

coğrafyasında bulunan ve ortak tarihi, kültürel değerlere sahip olduğu bu ülkeleri yükseköğretim sektöründe hedef pazar olarak belirlemesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Uluslararası öğrencilerin tercihlerinde; ortak tarihi ve kültürel değerler ve coğrafi yakınlık önemli faktörler olmakla birlikte, öğrenci talebinde etkili olan temel unsurlar; kalite, bilinirlik ve uluslararası geçerliliğidir (Briggs, 2006; Mazzarol ve Soutar, 2002; Price, Matzdorf, Smith ve Agahi, 2003). Yükseköğretimde kalite, uluslararası bilinirliğin ve geçerliliğin öncülü konumundadır. Diğer bir ifadeyle, öncelikle yükseköğretimde kalite sağlanmalıdır. Kalite yakalanmadan gerçekleştirilen uluslararası bilinirlik ve geçerlilik faaliyetleri arzulanan neticenin elde edilmesinde yetersiz kalacaktır. Bu doğrultuda, uluslararası öğrenci hareketliliğindeki pazar payını artırmak isteyen Türkiye, öncelikle yükseköğretimde kalite çalışmalarına ağırlık vermeli ve yükseköğretim kurumları için güçlü bir kalite güvence ve akreditasyon sistemi geliştirmelidir.

Uluslararası öğrencilerin tercihlerinde etkili bir diğer faktör, öğrencinin arzuladığı akademik programın üniversitede bulunmasıdır (Price ve ark., 2003). Bu doğrultuda, Türkiye'de bulunan üniversitelerin, akademik programlar itibarıyla çeşitliliğinin artırılması önemlidir. Özellikle, uluslararası öğrenci hareketliliğinden daha fazla pay alan ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkelerdeki uluslararası öğrencilerin daha çok tercih ettiği akademik programlar ve yeni açılan akademik programlar takip edilerek, bu doğrultuda akademik programların geliştirilmesinin, daha çok uluslararası öğrencinin Türkiye'yi tercih etmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliği incelendiğinde, uluslararası öğrencilerin, daha çok İngilizcenin hem eğitim dili hem anadil olarak kullanıldığı ABD, Birleşik Krallık, Avusturalya, Kanada gibi ülkeleri tercih ettikleri görülmektedir. 2000–2012 yılları arasında gerçekleşen uluslararası öğrenci sayısındaki artışın yaklaşık %40'ı, resmi dil veya eğitim dili olarak İngilizcenin kullanıldığı Avusturalya, Kanada, İrlanda, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Birleşik Krallık ve ABD ülkelerinde gerçekleşmiştir. Bundan hareketle, Türkiye'nin belirli üniversitelerde eğitim dilinin İngilizce olması, uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmesini pozitif yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, uluslararası öğrenci talebi dikkate alınarak bazı üniversitelerin bazı bölümlerinin veya bütün bölümlerinin eğitim dilinin İngilizce olması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında, daha önce ifade edildiği gibi ortak dilin kullanıldığı ülkelerarası öğrenci hareketliliği de azımsanmayacak orandadır. Dolayısıyla, uluslararası öğrenci hareketliliği noktasında Türkiye'de bazı üniversitelerin İngilizce eğitim vermesinin yanında bazı üniversitelerin de Türkçe eğitim vermesi tavsiye edilmektedir.

[3] <http://www.tubitak.gov.tr/tr/burslar/doktora-sonrasi/arastirma-burs-programlari/icerik-2232-yurda-donus-arastirma-burs-programi>

Uluslararası öğrencilerin üniversite tercihlerinde öğretim ücreti önemli bir faktördür. Bunun yanında, yapılan çalışmalar, eğitim kalitesinin sağlanması halinde, öğrenim ücretlerinin yüksek olmasının potansiyel öğrencilerin tercihlerinde önemli bir değişikliğe neden olmayacağını göstermektedir. Dahası, bu çalışmalar, fiyatın kalitenin bir göstergesi olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. (Soo ve Elliott, 2010). Bununla birlikte, birbirine yakın eğitim kalitesine ve olanaklarına sahip olan ülkeler arasında öğrenci açısından öğrenim ücreti ve yaşam giderleri önemli bir tercih nedeni olmaktadır. Bu iki nokta dikkate alındığında, Türkiye'ye, belirli alt kriterleri sağlayan üniversitelerini kalite güvence ve akreditasyon noktasında sınıflara ayırması ve bu üniversiteleri öğretim ücretleri noktasında farklılaştırması tavsiye edilmektedir. Kalite güvence ve akreditasyon noktasında alt sınıflarda yer alan üniversiteler, sadece maliyetleri karşılayacak kadar öğrenim ücretiyle uluslararası öğrenci kabul etmelidir. Buna karşılık, kalite güvence ve akreditasyon noktasında daha iyi durumda olan üniversitelerin (ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi vb.) öğretim ücretlerini nispeten yüksek tutması, sahip oldukları kalitenin uluslararası öğrenciler tarafından daha net anlaşılmasını sağlayabilir. Böylelikle, bahsedilen üniversiteleri tercih eden uluslararası öğrenci sayısında hızlı bir artış olacağı düşünülmektedir.

Türkiye, kalite güvence ve akreditasyon noktasında belirli alt kriterleri sağlayan üniversitelere uluslararası öğrenci kabul etmelidir. Burada, belirli kalite düzeyi şartı getirilmesinin nedeni; üniversitenin düşük kalite ile öğretim hizmeti sunmasının büyük tatsızlıkları netice verecek olmasıdır. Memnun olmayan öğrenciler İnternet ortamında bu durumu yayabilir ve o üniversitenin ve hatta Türkiye'deki diğer üniversitelerin uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilmesini olumsuz etkileyebilir. Eğitim hizmeti, risk algısı yüksek bir hizmet sektörüdür ve öğrencilerin üniversite tercihlerinde, o üniversitede öğrencilerinin veya mezunlarının tavsiyelerinin ve yönlendirmelerinin önemli etkisi vardır. Olabilecek bu olumsuz etkileri önceden engellemek için eğitimde belirli kalite düzeyine ve olanaklarına sahip olmayan üniversitelerin uluslararası öğrenci kabul etmemeleri önemlidir. Bununla birlikte, Türkiye, kalite güvence ve akreditasyon noktasında bahsedilen belirli kriterleri sağlayan üniversite sayısını artırmak için de çalışmalarını sürdürmelidir. Çünkü uluslararası öğrenciler, ülkeye sağladığı faydaların yanında üniversiteye de önemli faydalar sağlamaktadır. Uluslararası öğrenciler, yükseköğretimde ortalama maliyetin düşmesini (öğretim elemanı/öğrenci oranının artması) ve eğitim programlarında çeşitliliğinin artmasını sağlamaktadır. Dahası, uluslararası öğrencilerden alınan harçlar, üniversitelerin sahip olduğu diğer

finansal kaynakların yanında, yükseköğretim kurumlarının eğitim ve araştırma kapasitelerini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliği, ayrıca, yükseköğretim kurumlarının daha talep merkezli ve girişimci hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Bu katkıları dolayısıyla, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yükseköğretim kurumlarında kaliteyi artırdığı söylenebilir. Kalitenin artması, üniversitenin uluslararası bilinirliğini ve geçerliliğini artırmakta ve bunlar da üniversitenin potansiyel öğrenciler tarafından daha çok tercih edilmesini netice vermektedir.

Bulgulardan hareketle, yurtdışından gelen öğrencilerin daha çok köklü üniversiteler diye isimlendirilen devlet üniversitelerini ve büyük şehirleri tercih ettiği söylenilebilir. Bunda büyük şehirlerin sahip olduğu ulaşım ve yaşam olanaklarının ve köklü üniversitelerin bu şehirlerde bulunuyor olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiden hareketle, uluslararası öğrencilere hitap etmek isteyen vakıf ve devlet üniversitelerine, ulaşım ve yaşam imkânlarının gelişmiş olduğu büyük şehirlerde kampüs açmaları önerilmektedir.

Yükseköğretim, profesyonellik gerektiren bir hizmet sektörüdür ve öğrencilerin geleceğiyle ilgili vereceği en önemli kararlardan birisidir. Eğitim hizmeti diğer hizmetler gibi doğası itibarıyla önce satın alınan, sonra tüketilen ve tüketim sonrasında memnun kalınmaması halinde iade edilemeyen ürünlerdir. Bu durum, yükseköğretim hizmetinin potansiyel müşterileri olan uluslararası öğrencilerin risk algısını yükseltmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin yükseköğretim sektöründe belirli bir bilinirliğe sahip olmaması uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki yükseköğretim ile ilgili risk algılarını artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye, yükseköğretimde marka değildir. Bu durum, potansiyel öğrencilerin risk algısını daha da artırmaktadır. Bu olumsuz durumu gidermek için potansiyel öğrencilerle güvene dayalı ilişki kurulmasını sağlayacak tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin yükseköğretimde hedef pazar olarak belirlediği ülkelerde, Türkiye'deki üniversitelerini ve yükseköğretim sistemini tanıttak, potansiyel öğrencilerin zihnindeki soru işaretlerini giderecek ve öğrencilerin bir problemle karşılaşması halinde sorumluluk alıp çözüm üretecek temsilcilikler açması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Arslan, M. (2005). Cumhuriyet dönemi üniversite reformları bağlamında üniversitelerimizde demokratiklik tartışmaları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 23-49.
- Baker, M., Creedy, J., and Johnson, D. (1996). *Financing and effects of internationalisation in higher education: An Australian country study*. Canberra: National Institute of Labour Studies Inc., Australian Government Publishing Service.
- Baruch, Y., Budhwar, P. S., and Khatri, N. (2007). Brain drain: Inclination to stay abroad after studies. *Journal of World Business*, 42(1), 99-112.

- Beneke, J. (2010). Marketing the institution to prospective students: A review of brand (reputation) management in higher education. *International Journal of Business and Management*, 6(1), 29–44.
- Bourke, A. (2000). A model of the determinants of international trade in higher education. *The Service Industries Journal*, 20(1), 110–138.
- Bratsberg, B. (1995). The incidence of non-return among foreign students in the United States. *Economics of Education Review*, 14(4), 373–384.
- Briggs, S. (2006). An exploratory study of the factors influencing undergraduate student choice: The case of higher education in Scotland. *Studies in Higher Education*, 36(1), 705–722.
- Carvalho, S. W., and Mota, M. D. (2010). The role of trust in creating value and student loyalty in relational exchanges between higher education institutions and their students. *Journal of Marketing for Higher Education*, 20(1), 145–165.
- C-BERT (2016). *The Cross-Border Education Research Team*. 2 Aralık 2016 tarihinde <http://www.globalhighered.org/?page_id=34/> adresinden erişildi.
- Chapleo, C. (2005). Do universities have successful brands? *International Journal of Educational Advancement*, 6(1), 54–64.
- Czinkota, M. R. (2005). *Loosening the shackles: The future of global higher education. Symposium on Cross-border Supply of Services*. Genova: World Trade Organization.
- Eagle, L., and Brennan, R. (2007). Are students customers? TQM and marketing perspectives. *Quality Assurance in Higher Education*, 15(1), 44–60.
- Goodman, B., Jones, R., and Macias, M. S. (2007). An exploratory survey of Spanish and English nursing students' views on studying or working abroad. *Nurse Education Today*, 28(3), 378–384.
- Günay, D. (2006). Türkiye'nin üniversite sorunu. *SOBE Sosyal Bilimler Evi Bilimsel Düşünce Dergisi*, 3, 7–20.
- Harrison-Walker, L. J. (2009). Strategic positioning in the higher education. *Academy of Educational Leadership Journal*, 13(1), 103–111.
- Harzing, A.-W. (2004). Ideal jobs and international student mobility in the enlarged European Union. *European Management Journal*, 22(6), 693–703.
- Ivy, J. (2001). Higher education institution image: A correspondence analysis approach. *International Journal of Educational Management*, 15(6), 276–282.
- Kehm, B. M. (2005). The contribution of international student mobility to human development and global understanding. *US-China Review*, 2(1), 18–24.
- Marcotte, C., Desroches, J., and Poupart, I. (2007). Preparing internationally minded business graduates: The role of international mobility programs. *International Journal of Intercultural Relations*, 31(6), 655–668.
- Mazzarol, T., and Soutar, G. N. (2002). “Push-pull” factors influencing international student destination choice. *International Journal of Educational Management*, 16(2), 82–90.
- Mehtap-Smadi, S., and Hashemipour, M. (2010). In pursuit of an international education destination: Reflections from a university in a small island state. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 409–428.
- Naidoo, V. (2006). International education: A tertiary-level industry update. *Journal of Research in International Education*, 5(3), 323–345.
- OECD (2014). *Education at a glance 2014: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Price, I., Matzdorf, F., Smith, L., and Agahi, H. (2003). The impact of facilities on student choice of university. *Facilities*, 21(10), 212–222.
- Sison, M. D., and Brennan, L. (2012). Students as global citizens: Strategies for mobilizing studies abroad. *Journal of Marketing for Higher Education*, 22(2), 167–181.
- Soo, K. T., and Elliott, C. (2010). Does price matter? Overseas students in UK higher education. *Economics of Education Review*, 29, 553–565.
- Townsend, P., and Poh, H. J. (2008). An exploratory study of international students studying and living in a regional area. *Journal of Marketing for Higher Education*, 18(2), 37–41.
- UNESCO (1999–2012). *UNESCO Institute for Statistics*. 3 Mart 2015 tarihinde <<http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/BrowseEducation.aspx/>> adresinden erişildi.
- YÖK (2013). *Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. 3 Mart 2015 tarihinde <<https://istatistik.yok.gov.tr/>> adresinden erişildi.
- Zheng, P. (2014). Antecedents to international student inflows to UK higher education: A comparative analysis. *Journal of Business Research*, 67(2), 136–143.